

JEDNOTKY A VELIČINY

A) PREVODY JEDNOTIEK

1. Vyjadrite číselnú hodnotu s využitím exponentu:

$310\,000 = 3,1 \cdot 10^5$	$965\,000 =$	$2\,600 =$	$1\,625\,000 =$
$0,012 =$	$0,000\,000\,27 =$	$125,7 =$	$0,006\,3 =$

2. Napíšte číslo bez exponentu:

$3,14 \cdot 10^4 = 31\,400$	$230 \cdot 10^2 =$	$0,82 \cdot 10^3 =$	$13,5 \cdot 10^4 =$
$220 \cdot 10^{-2} =$	$1,73 \cdot 10^0 =$	$100 \cdot 10^{-2} =$	$13,5 \cdot 10^{-1} =$

3. Napíšte uvedené hodnoty bez predpôň v základných jednotkách:

$9,2\text{ mA} = 0,0092\text{ A}$	$1\ \mu\text{F} =$	$13\text{ mH} =$	$0,122\text{ kA} =$
$0,66\text{ kV} =$	$56,8\text{ cm} =$	$100\text{ mV} =$	$20\text{ kHz} =$

4. Zapíšte uvedené jednotky pomocou mocninových exponentov:

$9,2\text{ mA} = 9,2 \cdot 10^{-3}\text{ A}$	$0,23\text{ kV} =$	$1,2\text{ M}\Omega =$	$1,8\text{ GHz} =$
$12\text{ pF} =$	$130\text{ nm} =$	$1,1\text{ TW} =$	$16,3\text{ dag} =$

5. Koľko elektrónov sa musí premiestniť, aby sa preniesol náboj 1 C?

6. Vypočítajte koľkonásobná je chyba, ak namiesto 1 MW napíšeme 1 mW.

7. V akom pomere je hmotnosť elektrónu a protónu?

8. Vypočítajte nasledujúce vzťahy:

$10^6 : 10^3 =$	$10^{-6} : 10^4 =$	$10^2 \times 10^3 =$	$10^2 \times 10^{-3} =$
$\frac{10^4}{10^1} =$	$\frac{10^4 \times 10^{-3}}{10^1} =$	$\frac{10^{-8} \times 10^3}{10^{-6}} =$	$\frac{10^6 \times 10^{-4}}{10^4} =$

9. Zapíšte zlomky s mocninami so záporným exponentom:

$\frac{\text{m}}{\text{s}} = \text{m} \cdot \text{s}^{-1}$	$\frac{\text{kg} \cdot \text{m}^2}{\text{s}^3 \cdot \text{A}} =$	$\frac{1}{\text{s}} =$	$\frac{\text{A}^2 \cdot \text{s}^4}{\text{kg} \cdot \text{m}^2} =$
--	--	------------------------	--

ELEKTRICKÝ ODPOR

A) ODPOR VODIČA

1. Vypočítajte odpor medeného vodiča s prierezom 10 mm^2 , dlhého $3,5 \text{ km}$.

Riešenie: $\rho_{\text{Cu}} = 1,75 \cdot 10^{-8} \Omega \cdot \text{m}$; $l = 3500 \text{ m}$; $S = 10 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2$; $R = ?$

Odpor vodiča je: $R = \rho \cdot \frac{l}{S} = 1,75 \cdot 10^{-8} \cdot \frac{3500}{10 \cdot 10^{-6}} = \underline{\underline{6,125 \Omega}}$.

2. Vypočítajte aký dlhý musí byť medený vodič s priemerom 2 mm , aby jeho hodnota bola 1Ω .

Riešenie: $\rho_{\text{Cu}} = 1,75 \cdot 10^{-8} \Omega \cdot \text{m}$; $R = 1 \Omega$; $d = 2 \cdot 10^{-3} \text{ m}$; $S = ?$; $l = ?$

Zo vzťahu $R = \rho \cdot \frac{l}{S}$ najprv vyjadríme l a nahradíme prierez S vzťahom: $S = \pi \cdot \left(\frac{d}{2}\right)^2$.

Po úpravách dostaneme: $l = \frac{R}{\rho} \cdot \pi \cdot \left(\frac{d}{2}\right)^2 = \frac{1}{1,75 \cdot 10^{-8}} \cdot \pi \cdot \left(\frac{2 \cdot 10^{-3}}{2}\right)^2 = \frac{1 \cdot 10^{-6} \cdot \pi}{1,75 \cdot 10^{-8}} = \underline{\underline{179,5 \text{ m}}}$.

3. Vypočítajte odpor rezistora, vyrobeného z medeného ($\rho = 1,75 \times 10^{-8} \Omega \text{m}$) vodiča 1200 m dlhého, ktorého prierez je $1,5 \text{ mm}^2$.

4. Vypočítajte prierez oceľového ($\rho = 9,8 \times 10^{-8} \Omega \text{m}$) vodiča 5 m dlhého, ktorého odpor je $200 \text{ m}\Omega$.

5. Vypočítajte aký odpor má cievka zhotovená z medeného vodiča s prierezom $0,25 \text{ mm}^2$ navinutá na valcovité teleso s priemerom 1 dm , ak má 468 závitov.

6. Hmotnosť medeného vodiča ($\rho_{\text{Cu}} = 8960 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$) s prierezom $0,1 \text{ mm}^2$ je 30 dag . Určite odpor tohto vodiča.

7. Vypočítajte hmotnosť medeného vodiča (drôtu) s priemerom 2 mm navinutého na bubon, ak medzi koncami sa nameralo 10Ω .

8. Aká je hmotnosť medeného drôtu, ktorý je dlhý 1 km , keď jeho odpor je $5735 \text{ m}\Omega$?

9. Akú konduktivitu má valcový vodič dlhý 39 m s prierezom $0,6 \text{ mm}^2$, ktorý má odpor 26Ω ? Z akého materiálu je tento vodič vyhotovený?

10. Aký dlhý musí byť medený vodič s priemerom $0,01 \text{ mm}^2$, aby mal vodivosť 1 S ?

11. Akú vodivosť má železný vodič, ktorého odpor je 23Ω ?

12. Hliníkové vedenie má prierez $S_{\text{Al}} = 25 \text{ mm}^2$. Aký prierez S_{Cu} môžeme použiť, ak vedenie bude z medi a pritom odpor musí byť rovnaký?

B) VPLYV TEPLOTY NA ODPOR VODIČA

1. Vypočítajte hodnotu odporu hliníkového vodiča, ak sa zmení jeho teplota z pokojovej teploty $t_z=20\text{ }^\circ\text{C}$ na $t_k=120\text{ }^\circ\text{C}$ a pri teplote $20\text{ }^\circ\text{C}$ má hodnotu $100\ \Omega$.

Riešenie:

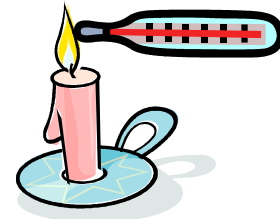
$$R_{120} = R_{20} + R_{20} \cdot \alpha \cdot (t_k - t_z) = 100 + 100 \cdot 0,0049 \cdot (120 - 20) = \underline{\underline{149\ \Omega}}$$

2. Vypočítajte teplotu plameňa, ak odporový snímač zo železa má v pokoji odpor $68\ \Omega$ a v plameni sa odpor zvýši na hodnotu $400\ \Omega$.

Riešenie: Zo vzorca $\Delta R = R_{20} \cdot \alpha \cdot \Delta t$ vyjadríme Δt .

$$\Delta t = \frac{\Delta R}{R_{20} \cdot \alpha}, \text{ pričom } \Delta R = R_\theta - R_{20}$$

$$\Delta t = \frac{\Delta R}{R_{20} \cdot \alpha} = \frac{400 - 68}{68 \cdot 0,006} = 813,7\text{ }^\circ\text{C}. \text{ Teplota plameňa je o } 20\text{ }^\circ\text{C} \text{ vyššia, teda } 833,7\text{ }^\circ\text{C}.$$

3. Platínový odporový teplomer má pri teplote $20\text{ }^\circ\text{C}$ odpor $500\ \Omega$. Odpor teplomera je v rozpálenej peci $3600\ \Omega$. Aká je teplota v peci?
4. Vypočítajte o koľko $^\circ\text{C}$ sa zvýšila teplota vinutia elektromotora, ak jeho odpor pri teplote $20\text{ }^\circ\text{C}$ bol $9\ \Omega$ a pri zvýšenej teplote je $12\ \Omega$.
5. Vypočítajte o koľko stúpne hodnota odporu hliníkového ($\alpha=4,9 \times 10^{-3}\text{ K}^{-1}$) vodiča, ak jeho teplota sa zvýši o $98\text{ }^\circ\text{C}$ a pri teplote $20\text{ }^\circ\text{C}$ má hodnotu $314\ \Omega$.
6. Vypočítajte teplotu plameňa, ak odporový teplomer vyrobený z platiny zvýšil svoju hodnotu odporu o $500\ \Omega$ a pri pokojovej teplote má odpor $100\ \Omega$. ($\alpha_{\text{Pt}}=3,9 \times 10^{-3}\text{ K}^{-1}$)
7. Vypočítajte o koľko ohmov stúpne odpor vodiča (jednosmerného) vedenia vvn 110 kV realizovaného z AlFe vodiča ($\rho = 1,65 \times 10^{-8}\ \Omega \cdot \text{m}$), dĺžky 10 km s prierezom 120 mm^2 , ak jeho teplota stúpne o $100\text{ }^\circ\text{C}$. (pozn. α je rovnaké ako pre hliník).
8. O koľko stupňov musíme zvýšiť teplotu železného vodiča ($\alpha_{\text{Fe}}=5,6 \times 10^{-3}\text{ K}^{-1}$), aby jeho odpor sa zdvojnásobil?
9. Ako sa zmení odpor vyhrievacej špirály z nikelínu ($\alpha_{\text{Ni}}=0,11 \times 10^{-3}\text{ K}^{-1}$), ktorý vo vypnutom stave ($20\text{ }^\circ\text{C}$) má odpor $50\ \Omega$ a po pripojení na napätie 230 V bude mať teplotu $1300\text{ }^\circ\text{C}$?
10. Vzdušné vedenie z hliníkového drôtu má dĺžku 200 m a prierez 10 mm^2 . V akých medziach sa mení odpor vedenia počas roka? ($-25\text{ }^\circ\text{C} \div 40\text{ }^\circ\text{C}$)
11. Vypočítajte hodnotu odporu hliníkového ($\alpha=4,9 \times 10^{-3}\text{ K}^{-1}$) vodiča, ak jeho teplota sa zníži o $293\text{ }^\circ\text{C}$ a pri teplote $20\text{ }^\circ\text{C}$ má hodnotu $314\ \Omega$.
12. Cievka z medeného vodiča s prierezom 1 mm^2 má pri teplote $25\text{ }^\circ\text{C}$ odpor $65\ \Omega$. Akú dĺžku má vodič navinutý na cievke?

OHMOV ZÁKON

1. Rezistorom tečie prúd $I = 0,3 \text{ A}$ a na jeho svorkách je napätie $U = 12 \text{ V}$. Vypočítajte hodnotu rezistoru.

Riešenie: $R = \frac{U}{I} = \frac{12 \text{ V}}{0,3 \text{ A}} = \underline{\underline{40 \Omega}}$

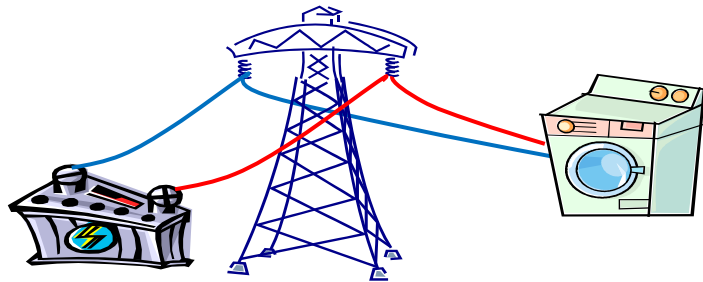
2. Vypočítajte aké je napätie na svorkách 100 m dlhého mosadzného vodiča s prierezom $1,5 \text{ mm}^2$, ktorým tečie prúd $I = 2,2 \text{ A}$.

Riešenie: Vychádzame zo vzťahov: ① $U = R \cdot I$ a ② $R = \rho \cdot \frac{l}{S}$. Dosadením druhého vzťahu do prvého dostaneme vzorec pre výpočet napätia: $U = \frac{\rho \cdot l \cdot I}{S} [\text{V}]$.

$$U = \frac{\rho \cdot l \cdot I}{S} = \frac{7,5 \cdot 10^{-8} \cdot 100 \cdot 2,2}{1,5 \cdot 10^{-6}} = \underline{\underline{11 \text{ V}}}$$

3. Aký je prechodový odpor na kontaktoch spínača, ktorým tečie prúd $I=55 \text{ A}$ a úbytok napätia na kontaktoch je $\Delta U=220 \text{ mV}$?
4. Ampérmeter má rozsah 600 mA . Môžeme ním zmerať prúd, ktorý tečie rezistorom s odporom 220Ω pri napätí 60 V ?
5. Koľko metrov drôtu z nikelínu s prierezom $0,1 \text{ mm}^2$ je potrebné navinúť na cievku aby pri pripojení k napätiu 10 V ňou tiekol prúd 1 mA ?
6. Aký odpor má cievka meracieho prístroja, ktorý má bez bočníkov a predradných odporov rozsah do 1 mA a $0,3 \text{ V}$?

7. Vypočítajte aké je napätie U_2 na konci 1000 m dlhého hliníkového vedenia s prierezom 10 mm^2 , ktorým prechádza prúd $I = 6 \text{ A}$. Napätie na zdroji U_1 je 220 V . Aké musí byť napätie na výstupe zdroja, aby na spotrebiči bolo požadovaných 220 V .

Riešenie: Najprv vypočítame odpor vedenia: $R_V = \rho \cdot \frac{2 \cdot l}{S} = \frac{2,8 \cdot 10^{-8} \cdot 2 \cdot 1000}{10 \cdot 10^{-6}} = 5,6 \Omega$.

Úbytok na vedení: $\Delta U = R_V \cdot I = 5,6 \cdot 6 = 33,6 \text{ V}$

① Napätie na spotrebiči bude: $U_2 = U_1 - \Delta U = 220 - 33,6 = \underline{\underline{196,4 \text{ V}}}$

② Aby na spotrebiči bolo 220 V , napätie na zdroji by malo byť:

$$U_1 = U_2 + \Delta U = 220 + 33,6 = \underline{\underline{253,6 \text{ V}}}$$

8. Medená prípojka k domu s prierezom 10 mm^2 a má dĺžku 525 m . Aké musí byť minimálne napätie na jeho začiatku, ak pri odbere prúdu 25 A , musí byť na jeho konci 230 V v tolerancii $\pm 5 \%$?

9. Na aké napätie je konštruovaný varič, ktorého vyhrievacou špirálou s odporom 51Ω tečie prúd $4,5 \text{ A}$?
10. Vypočítajte maximálnu hodnotu jednosmerného napätia, ktorého sa môže človek bezpečne dotknúť, ak hodnota jeho odporu medzi dvomi bodmi na rukách je $4 \text{ k}\Omega$ a ak trvalá hodnota prúdu, ktorá človeku neublíži je 10 mA .
11. Vypočítajte, koľkokrát väčší prúd pretečie žiarovkou pri jej zapnutí, ak vo vypnutom stave má odpor 39Ω a na žiarovke sú uvedené údaje pri prevádzke: $100 \text{ W}/230 \text{ V}$.
12. Aký veľký prúd môže prenášať hliníkové vedenie s prierezom 25 mm^2 na vzdialenosť 200 m , ak úbytok napätia na tomto vedení môže byť maximálne $5,2 \text{ V}$ (dĺžka vodiča je rovná dvojnásobnej dĺžke vedenia).
13. Aký veľký je merný odpor vodiča s prierezom 6 mm^2 , ak sa na ňom pri dĺžke $0,5 \text{ km}$ a pri prechode prúdu $I = 6 \text{ A}$ nameralo napätie $U = 14 \text{ V}$. Z akého materiálu je vodič zhotovený?
14. Aký veľký predradný rezistor musíme zapojiť k LED dióde, ak sa na nej má vytvoriť úbytok napätia $3,2 \text{ V}$ a diódou (teda aj rezistorom) tečie prúd 16 mA ?
15. Aká veľká je hodnota odporu usmerňovacej diódy v priepustnom smere, ak ňou tečie prúd $I_F = 5 \text{ A}$ a napätie medzi anódou a katódou $U_F = 820 \text{ mV}$.
16. Aká veľká je hodnota odporu usmerňovacej diódy v nepriepustnom smere, ak ňou tečie prúd $I_R = 5 \mu\text{A}$ a napätie medzi anódou a katódou $U_R = 400 \text{ V}$.

ELEKTRICKÝ VÝKON A PRÁCA JOULOVO TEPLA

1. Vypočítajte veľkosť prúdu, ktorý tečie 100 W žiarovkou, ak sa pripojí na napätie $U = 120 \text{ V}$.
2. Vypočítajte, koľko musíte zaplatiť za spotrebu elektrickej za mesiac (30 dní) v nájme, ak denne v priemere používate elektrické osvetlenie (75 W) 5 hodín, počítač (200 W) 3 hodiny a TV prijímač (80 W) 3 hodiny. Cena 1 kWh je 21 ϕ .

Riešenie: Vypočítame si koľko odobranej elektrickej energie je v danom mesiaci (30 dní) za jednotlivé spotrebiče:

Svietenie: $W_s = 75 \text{ W} \times (30 \times 5) \text{ h} = 11\,250 \text{ Wh}$

Počítač: $W_{PC} = 200 \text{ W} \times (30 \times 3) \text{ h} = 18\,000 \text{ Wh}$

TV prijímač: $W_{TV} = 80 \text{ W} \times (30 \times 3) \text{ h} = 7\,200 \text{ Wh}$

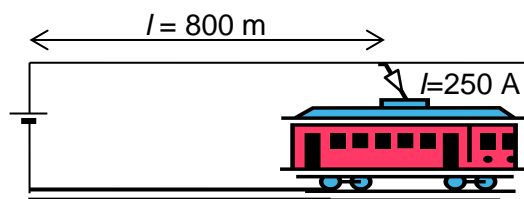
Celková spotreba: $W = W_s + W_{PC} + W_{TV} = 11250 + 18000 + 7200 = 36450 \text{ Wh} = 36,45 \text{ kWh}$

Cena celkom = $W \times \text{jedn.cena} = 36,45 \text{ kWh} \times 21 \phi = 765,45 \phi = \underline{7,65 \text{ €}}$.

3. Vypočítajte, koľko sa musí zaplatiť za spotrebu elektrickej energie, ak 1 kWh stojí 21 ϕ . Elektrické spotrebiče – počítač (230 V/1,1 A) bol zapnutý od 15.⁰⁰ do 22.²⁰ a stolná lampa (230 V; 60 W) bola zapnutá od 18.⁰⁰ do 22.²⁰.
4. Vypočítajte, ako dlho (s presnosťou na minúty) „pracovala“ žehlička (1,2 kW), ak spotrebovala 7 MJ. Koľko sa musí zaplatiť za spotrebovanú energiu, ak cena elektrickej energie je 0,2 ϕ ?
5. Na aké napätie je konštruovaný elektrický varič, ktorého vyhrievacia špirála má 5Ω a tečie ním prúd 3,6 A a aký je jeho výkon?
6. Vypočítajte aká je priemerná mesačná platba za elektrickú energiu v kiosku, ktorý používa 80 W osvetľovacie teleso 8 hodín denne, elektrické vykurovanie (1,2 kW), ktoré je zapnuté 5 hodín denne a bezpečnostný systém (25 W), ktoré je zapnuté 16 hodín denne. (Mesiac má 30 dní a cena 1 kWh je 20 ϕ a mesačný paušál za meradlo elektrickej energie je 4,5 € .)
7. Vypočítajte aké teplo vznikne, ak rezistorom s odporom 23Ω , bude počas jednej hodiny tiecť prúd 10 A.
Riešenie: $Q = R \cdot I^2 \cdot t = 23 \cdot 10^2 \cdot 3600 = \underline{8,28 \cdot 10^6 \text{ Ws}} = 8,28 \text{ MJ} = 2,3 \text{ kWh}$
8. Továrnska hala sa osvetľuje denne po dobu 8,5 hodín 80 žiarovkami, z ktorých každá má príkon 200 W. Vypočítajte aká elektrická práca sa ročne ušetrí, ak sa denne bude svietiť o 90 minút menej. (Rok má 260 pracovných dní.)
9. Továrnska hala sa osvetľuje denne po dobu 8,5 hodín 80 žiarovkami, z ktorých každá má príkon 200 W. Vypočítajte aká elektrická práca sa ročne ušetrí, ak sa žiarovky nahradia úspornejšími žiarivkami ($2 \times 36 \text{ W}$ trubicami namiesto jednej žiarovky). (Rok má 260 pracovných dní.)

10. Rezistor s odporom 100Ω má stratový výkon 500 mW . Vypočítajte hodnotu napätia, na ktorú možno pripojiť daný rezistor a veľkosť prúdu, ktorý ním bude tiecť.
11. Svetelný výkon 40 W žiarivky je približne 16 W . Vypočítajte účinnosť žiarivky.
12. Na vianočnom stromčeku je zapojených 12 žiaroviek s hodnotami $20 \text{ V}/0,125 \text{ A}$ v sérii a sú pripojené na napätie 240 V . Vypočítajte príkon svetelného reťazca a veľkosť svetelného výkonu, ak účinnosť žiarovky je 8% . Vypočítajte koľko bude stáť osvetlenie počas vianočných sviatkov (14 dní), ak denne bude svietiť od 05.00 do 08.00 a od 16.00 do 22.00 , ak cena 1 kWh je 21 € .
13. Vypočítajte teplo dodané vyhrievacím telesom automatickej práčky, ktorá má príkon 2 kW za 70 minút prevádzky.

14. Aký veľký je úbytok napätia a strata výkonu na medenom trolejovom vedení elektrickej dráhy s prierezom 70 mm^2 , ak električka vo vzdialenosti 800 m od zdroja odoberá prúd 250 A .

15. Vypočítajte za aký čas sa vyvinie tepelná energia $3,6 \text{ MJ}$, ak rezistorom $R = 30 \Omega$ bude tiecť 10 A .
16. Vypočítajte za aký čas sa ohreje 50 l (50 kg) vody zo 14 na 90 °C , ak vyhrievacia špirála má výkon 1 kW . Vypočítajte koľko zaplatíme za toto ohriatie vody, ak cena elektrickej energie je $0,21 \text{ €}$. ($c = 4,2 \text{ kJ} \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{deg}^{-1}$)
17. Vypočítajte aká je účinnosť elektrického ohrievača vody s príkonom 750 W , ktorý uvedie 1 l vody 14 °C teplej do varu za 10 minút. ($c = 4,2 \text{ kJ} \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{deg}^{-1}$)